

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЧИТАННЯ:

представництво в умовах надзвичайних ситуацій

*МАТЕРІАЛИ
Круглого столу*

*Одеса,
15 грудня 2023 року*

Одеса
Фенікс
2023

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *С. Харитонов*,
доктора юридичних наук, професора *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професор;
Кедик Анна Іванівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Група організаційного та технічного забезпечення Всеукраїнської наукової конференції:

Глиняна Катерина Михайлівна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Калитенко Оксана Михайлівна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Омельчук Олександр Сергійович – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Бааджи Наталя Пилипівна – к.ю.н., доцент кафедри інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Кирилюк Алла Володимирівна – к.ю.н., доцент кафедри інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Кедик Анна Іванівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Круглого столу, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські читання: представництво в умовах надзвичайних ситуацій** : матер. Круглого столу (Одеса, 15 груд. 2023 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: *С. Харитонов*, *І. Давидової* ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 130 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8395-51-3

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних і практичних проблем цивільного права та процесу, в тому числі особливостей представництва в умовах надзвичайних ситуацій, інших дотичних тем приватного права, які були оприлюднені на Круглому столі, що відбувся 15 грудня 2023 року в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.155

ISBN 978-617-8395-51-3

© НУ «Одеська юридична академія»,
2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
<i>Харитонов Євген Олегович, Харитонova Олена Іванівна</i> ПРЕДСТАВНИЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ	9
<i>Мінченко Раїса Миколаївна</i> ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОГО СПОСОБУ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	14
<i>Бааджи Наталія Пилипівна</i> ОХОРОНА АВТОРСЬКИХ ПРАВ У СФЕРІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	19
<i>Бабич Ірина Григорівна</i> КОНКУРЕНЦІЯ ДЕЛІКТНОГО ТА ДОГОВІРНОГО ПОЗОВУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	24
<i>Гаврік Роман Олександрович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ДИТИНИ ЇЇ БАТЬКАМИ (ЗАКОННИМИ ПРЕДСТАВНИКАМИ) В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	28
<i>Галупова Лариса Ігорівна</i> ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	33
<i>Еннан Р. Є., Мазуренко С. В.</i> ACADEMIC ETHICS AND ACADEMIC INTEGRITY SYSTEM: USA EXPERIENCE (АКАДЕМІЧНА ЕТИКА ТА СИСТЕМА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ДОСВІД США).....	37
<i>Калітенко Оксана Михайлівна</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИДАЧІ ДОВІРНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	42
<i>Кирилюк Алла Володимирівна</i> СУБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ ТА ФАРМАЦІЇ.....	45
<i>Кривенко Юлія Василівна</i> ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА ГРУПОВИХ ІНТЕРЕСІВ	51
<i>Маковій Віктор Петрович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ДОВІРЕНІСТЮ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	54
<i>Матійко Микола Володимирович</i> ОКРЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	59

Маковій Віктор Петрович – к.ю.н.,
доцент, завідувач кафедри цивільно-
правових дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ДОВІРЕНІСТЮ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Інститут представництва є одним з найважливіших правових інститутів, що забезпечує реалізацію прав та інтересів учасників цивільних правовідносин за допомогою своєрідної юридичної конструкції «проксі» в низці життєвих ситуацій, коли за суб'єктивних чи об'єктивних обставин відповідний суб'єкт не в змозі безпосередньо здійснити відповідне право або виконати певний обов'язок.

Наявність надзвичайного правового режиму пов'язується з низкою обставин особливого характеру, які детермінуються у техногенній чи природній площині, що відповідним чином унормовано у ст. 1 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану».

Правовий режим воєнного стану теж пов'язується з особливим обставинами, серед яких вагомим юридичним фактом є наявна збройна агресія чи її загроза у різних формах. Згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану», сутність такого особливого правового режиму передбачає: 1) наділення відповідних органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування повноваженнями, необхідними для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності; 2) тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

У контексті предмету даного дослідження вагомим є питання прояву саме другої складової даного особливого правового режиму в частині запровадження правового механізму обмеження цивільних прав. З приводу чого у вітчизняній цивілістиці наявне досить слушне твердження, згідно якого обмеження цивільного права сприймається в якості елементу механізму правового регулювання, спрямованого на охорону прав суспільства, інших уповноважених осіб, здатний за допомогою специфічних законодавчих заборон, обов'язків чи дозво-

лів впливати на звуження змісту суб'єктивного цивільного права та ускладнення його здійснення [1, с. 130].

Природа вказаних обмежень цивільних прав, які викладені у дефініції поняття воєнного стану носить виключний характер, що пов'язано з спеціальною та винятковою процедурою встановлення таких обмежень. Дійсно, у відповідності до положень Конституції України права та свободи людини можуть бути обмежені за загальним правилом лише рішенням суду на підставі відповідного припису законодавства. І лише у винятковому випадку, яким є обставина запровадження правового режиму воєнного стану, допускається обмеження прав та свобод людини у інший спосіб, зокрема шляхом унормування меж указом Президента України, як того вимагає ст. 6 Закону. Тобто, якщо мова йде про обмеження цивільних прав поза межами суб'єктивних правомочностей, визначених у рамках наведеного нормативно-правового акту Президента України, то вирішення цього питання треба шукати в площині внесення змін до відповідного закону.

Наявність екстраординарних обставин, які створюють перешкоди у здійсненні цивільних прав та виконанні цивільних обов'язків на прикладі умов воєнного стану, стає перепорою у належній реалізації змісту цивільних правовідносин, що аж ніяким чином не сприяє загальному суспільному порядку та нівелює цінності правової держави. Разом з тим, в умовах, коли є загроза існуванню держави, подібне цілком виправдане.

Проектуючи викладене у площину представницьких відносин необхідно зазначити наступне. Зміна обставин соціально-економічного та правового характеру вплинула різнопланово й на відносини представництва, у тому числі й через відповідну регламентацію таких взаємин, оскільки, крім звичайних за повсякденних обставин, що сприяють реалізації представницьких стосунків, постали обставини об'єктивного та суб'єктивного характеру, які пов'язані з притаманними правовому режиму воєнного стану умовами (міграція в іншу місцевість, участь у воєнних діях, знаходження на лікуванні тощо).

Дослідження законодавства в цій частині, передусім Цивільного кодексу України, Закону України «Про нотаріат» та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів свідчать про прийняті оперативні заходи щодо реагування на динамічні зміни соціально-економічної обстановки, обумовлені вказаними обставинами. Серед

останніх прийняття постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». Перша редакція зазначеного нормативного акта не містила будь-яких спеціальних правил щодо реалізації змісту добровільного представництва або представництва за довіреністю, окрім встановлення особливостей вчинення незавершених нотаріальних дій та започаткування таких за участі громадян держави-агресора чи юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства цієї держави.

Однак, подальші редакційні зміни розглянутої постанови КМУ були спрямовані на виокремлення з поміж вказаних нотаріальних дій саме наступних: 1) посвідчення довіреностей, за деяким виключенням, без використання спеціальних бланків; 2) посвідчення довіреностей щодо цінного майна лише нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна; 3) заборона посвідчення правочинів щодо цінного та деякого іншого майна, вчинених на підставі довіреності від імені фізичної особи – відчужувача (іпотекодавця, довірчого засновника); 4) допущення до вчинення квазінотаріальних довіреностей щодо певного майна інших посадових, службових осіб, окрім тих, які передбачені Порядком посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально-посвідчених, затвердженим постановою КМУ від 15 червня 1994 року № 419.

При цьому викладені спеціальні положення, за винятком правил вчинення квазінотаріальних довіреностей обмежуються темпоральними рамками часовим періодом дії правового режиму воєнного стану та додатково одного місяця після його припинення або скасування.

Безумовно, терміни, що використані у розглянутому нормативно-правовому акті дещо не корелюють з їх використанням у його змісті. Так, наприклад, некоректним є використання в якості синонімів понять «особливості» та «заборона», оскільки другий термін скоріше може розглядатись в якості способу прояву першого, на прикладі виняткових положень посвідчення довіреностей у спрощеному вигляді та з відходженням від загальноприйнятого порядку або ж вилучення з переліку відповідних нотаріальних дій певного кола довіреностей взагалі.

Системно-структурне тлумачення викладених положень свідчить про наступні форми прояву відповідних особливостей нотаріального

посвідчення довіреностей або правочинів, що ґрунтуються на повноваженнях довірителя, в умовах воєнного стану: 1) заборона посвідчення певних довіреностей; 2) спрощення процедури посвідчення довіреностей, окрім передання повноважень щодо майна, цінного майна, зокрема через відмову від використання спеціальних бланків з нанесення відповідних спеціальних реквізитів на чистому аркуші; 3) посвідчення частини довіреностей лише нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів; 4) розширення кола осіб, які уповноважені реалізовувати делеговані державою функції щодо підтвердження юридичного значення (легітимності) певних приватноправових актів, у даному випадку довіреностей, у квазінотаріальній формі.

Серед критеріїв першої групи особливостей вчинення процедури посвідчення довіреностей або правочинів, що ґрунтуються на повноваженнях довірителя, необхідно відзначити: 1) правовий зв'язок довірителя з державою-агресором (громадянство фізичної особи, наявність статусу у такої особи кінцевого бенефіціарного власника, члена або учасника (акціонера), що має частку у статутному капіталі юридичної особи не менше 10 відсотків, а також юридична особа – резидент держави-агресора); 2) віднесення предмету правочину з відчуження, що ґрунтується на повноваженнях довірителя, до числа цінного майна, в числі якого: нерухоме майно, цінні папери, корпоративні права, іпотека, а також окреслення змісту відповідного правочину такими правовими наслідками як: задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, у тому числі шляхом внесення змін до таких договорів і їх розірвання (припинення).

Припиняючим фактом щодо першого з перерахованих обмежень є, окрім наведеного загального часового періоду, прийняття та набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою – агресором.

Визначальним критерієм для другої групи прояву особливості вчинення нотаріальної дії щодо посвідчення довіреності є характеристика предмету та змісту такої, де виключено право на розпорядження цінним майном. Оскільки зазначений критерій мав надзвичайну винятковість саме на початку дії правового режиму воєнного стану, то пізніше така процедура була скасована.

Третя група наведеної винятковості посвідчення довіреностей пов'язана з потребою у захисті інтересів учасників представницьких

відносин й надання у відповідних межах реалізації певного рівня трансдієднатності.

І нарешті, четверта група безпосередньо забезпечила реалізацію прав довірительів, які безпосередньо знаходяться у екстраординарних обставинах, опосередкованих умовами правового режиму воєнного стану: військовослужбовці та особи, прирівняні з ними за правовим статусом, військовополонені. Механізм правового регулювання зазначених відносин допускає до загального переліку осіб, які уповноважені на вчинення квазінотаріальних дій, також й інших посадових, службових осіб, що визначені командиром (начальником) відповідних формувань.

Наявна судова практика щодо застосування наведених особливостей процедури посвідчення довіреностей та правочинів, що ґрунтуються на повноваженнях довірителя, свідчать про наявні випадки некоректного сприйняття відповідного нормативного матеріалу.

Так, у постанові Одеського апеляційного суду від 01 лютого 2023 року у справі № 947/15160/22 зроблено висновок про необґрунтованість рішення Київського районного суду м. Одеси в частині відмови у задоволенні позову про визнання дійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна, укладеного від імені громадянина держави-агресора, з огляду на не використання першої із викладених обмежень у вчиненні відповідної нотаріальної дії, передбачених постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану»

Підсумовуючи висловлені міркування, необхідно вказати на ефективність прийнятих змін до структури механізму правового регулювання представницьких відносин за довіреністю в умовах воєнного стану, що надало можливість вкотре віднайти компромісне задоволення як приватних, так і публічних інтересів у вказаній площині.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (цивільно-правовий аспект): дис. д-р юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ. 2009. 463 с.
2. Рішення Апеляційного суду Одеської області від 01.02.2023 р. за №22-ц/813/3957/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108735027> (дата звернення: 10.12.2023).